

GOOD ARCHITECTURE?

BOB VAN REETH

What is good architecture? Where does this question come from? There is, apparently, a lot of work done by architects that is thought provoking, or that offers no answer at all. In this case, comfort can be found in the poetry of Herman de Coninck: 'Bad poetry is often very instructive to find out why good poetry is so scarce.'

I think that architecture is the search for architecture. Therefore, it's all a matter of searching well. Searching is what precedes a project. Searching is being on your way to what needs to be sublimated and glorified in the project (as Wittgenstein said in his *Vermischte Bemerkungen*). To meet emotional and intellectual expectations, needs—and this is impossible without effort and patient attention. Searching for the theme, for the character, for the will to live of the brief, for the necessity, which does not equal the necessary requirements. Necessity is the basis, it is the ground beneath the existence of architecture, it is beyond usefulness, the inner necessity of the brief: it is inevitable and inescapable.

Architecture's will to live is the secret of the refinement of its necessity, the pure, evident necessity. Ensoulment lies in the glorification of this necessity. Searching for an emotional identification with this subject, for a form of 'closeness', for an intimacy. Therefore, architecture is also autobiographical.

Architecture is dependent on the occasion. The quality of a project starts with the quality of the client. It is, first and foremost, he or she that orientates the brief, not by replacing the architect, but by adding his or her own culture and ideas to the commission, as a cultural intention for the brief. Architecture is too important to leave exclusively to architects. The architect must alert the client to the importance of this, not because of the so-called functional programme, but because of the will of the commissioner to leave traces for the future. A building is the expression of a mental image and the mediation during a passage to which it grants brilliance. Architecture is not functional, it is elementary.

A building is a possibility, is conducive, preferably taciturn, silent, is willing, liberates space, mediates. Building as intelligent ruins. Suitable for use, *fit for purpose*, as Charles Voysey expressed it. Good buildings hide daily use, they are stable and stubborn, obstinately distributive and (following Kant) 'purposive without a purpose'. Therein lies the quality of their durability, of their *cultural durability*, which yields dignity. Expediency asks for the right scale, an utmost precision that leaves everything open that cannot be predicted. Aldo Rossi used to point unceasingly at this: a feeling for measure, discretion and preparedness, committed but not concerned.

Architecture does not pass in time, time passes in architecture. Good buildings are straightforward. They are generous. The result of designing and building does not need to be simple but straightforward. We do not solve formal problems but

building problems and because of this we do not need to involve ourselves with the arbitrariness of formal invention. In doing so, architecture can avoid becoming designed, and it is spared artificial homogeneity.

It is amazing what kind of 'discoveries' you make while 'reducing', because you 'diminish', most often rather by not adding than by omitting. That is the difference with minimalism. Stripped of display but not aloof. Straightforwardness emerges from the realisation that limitation is a form of defence, and probably also a prerequisite for durability. Granpré Molière said it rather strikingly: 'Simplicity that remains unnoticed by simpletons.' A project needs to anchor itself in the site, complete the destination of a place as an obvious part. Actually what exists (what is old) always completes what is new. They are simultaneous.

Architecture is an urban task—always. Even when dealing with a site that is not part of a city, there is always the reference to the city, and it is always a design on the city. The own nature of architecture is collective, is CITY. There lies after all a lot of power and design energy in the city. The most special task is the structuring of the city, that is the real function of architecture. It deals more with the value of the ensemble than with the individual performance of isolated objects. To the extent that a building exhibits the special, the exclusive, it becomes unrepeatable, and by this impossibility of repetition it opposes itself against the urban banality, against the city rules, the laws of the city, against, as Adolf Loos said it, 'the distinction of the ordinary'. Or following Heinrich Tessenow: 'Quiet forms and quiet colours always tend to have something very urban and very common, because the urban demands that we suppress the personal.' Against the background of the ordinary, the city becomes acknowledgeable by means of places with a particular meaning. A meaning that is mostly carried by buildings and public spaces that society has some relationship with. The lecture of architecture is the story of the city without the anecdote of its history. Who was it that said: 'Architecture isn't interesting'?

Translation: Christophe Van Gerrewey

1
James Richards, 'Retrospect', *Architectural Review* (februari, 1971), 69-72.

2
Ibid., 71.

3
Ibid., 69.

4
James Richards, 'The Hollow Victory: 1932-72', *RIBA Journal* (mei, 1972), 193.

5
Ibid., 194.

6
Ibid., 195.

7
Reinier de Graaf, 'Public Works Opens at the Venice Architecture Biennale 2012', 2012, <http://oma.eu/news/2012/oma-opens-public-works-exhibition-at-venice-biennale> (geraadpleegd 3 december 2012).

Vertaling: Christophe Van Gerrewey

GOEDE ARCHITECTUUR? BOB VAN REETH

Wat is goede architectuur? Vanwaar die vraag? Blijkbaar is er nogal wat werk van architecten dat tot nadenken stemt of het antwoord zelfs schuldig blijft. Troost vind je in dat geval bij de dichter Herman de Coninck: 'Slechte poëzie is vaak heel leerzaam om te weten te komen waarom goede poëzie zo schaars is.'

Ik denk dat architectuur het zoeken is naar architectuur. Het gaat dus om goed zoeken. Zoeken is wat een project voorafgaat. Zoeken is het op weg zijn naar wat in het project gesublimeerd en 'verheerlijkt' moet worden (zoals Wittgenstein het zei in zijn *Vermischte Bemerkungen*). Om tegemoet te komen aan emotionele en intellectuele verwachtingen, noden—en dit gaat niet zonder inspanning en geduldige belangstelling. Zoeken naar het thema, naar het karakter, naar de bestaanswil van de opgave, naar de noodzaak, wat niet hetzelfde is als de noodzakelijke vereisten. Noodzakelijkheid is de bestaansgrond van de architectuur, is het bruikbare voorbij, is de innerlijke noodzaak van de opgave: onvermijdelijk en onontkoombaar.

De bestaanswil van de architectuur is het geheim van het raffinement van haar noodzaak; de zuivere, evidente noodzaak. Bezieling ligt in de verheerlijking van die noodzaak. Zoeken naar een emotionele vereenzelviging met het onderwerp, naar een vorm van 'dichtbijheid', naar een intimiteit. Daardoor is architectuur ook autobiografisch.

Architectuur is afhankelijk van de gelegenheid. De kwaliteit van een project begint met de kwaliteit van de opdrachtgever. In eerste instantie is hij het die de opgave oriënteert, niet door de plaats van de architect in te nemen, maar om de eigen cultuur en ideeën aan de opdracht toe te voegen, als culturele intentie voor de opgave. De architect moet de bouwheer attent maken op het belang hiervan. Architectuur is te belangrijk om alleen aan architecten over te laten. Het gaat daarbij niet om het zogenaamde functionele programma, maar om de wil van de bouwheer sporen na te laten voor de toekomst. Een gebouw is de uitdrukking van een mentaal beeld en de bemiddeling tijdens een passage waaraan het glans verleent. Architectuur is niet functioneel, wel elementair.

Een gebouw is een mogelijkheid, is dienstbaar, liefst zwijgzaam, stil, heeft de bereidheid tot, maakt plaats vrij, bemiddelt. Gebouwen als intelligente ruïnes. Geschikt voor gebruik, *fit for purpose*, zoals Charles Voysey het uitdrukte. Goede gebouwen verbergen het dagelijks gebruik, zijn bestendig en halsstarrig, koppigerwijs distributief en (met Kant) 'doelmatig zonder doel'. Daarin zit de kwaliteit van hun duurzaamheid, van hun *culturele* duurzaamheid, die waardigheid oplevert. Doelmatigheid eist de juiste maat, een uiterste precisie die alles mogelijk laat wat toch niet te voorspellen blijft. Aldo Rossi wees daar voortdurend op: een gevoel voor maat, discretie en bereidheid, begaan maar niet betrokken.

De architectuur passeert niet in de tijd, de tijd passeert in de architectuur. Goede gebouwen zijn eenvoudig, ze zijn genereus. Het resultaat van ontwerpen en bouwen moet niet simpel, maar eenvoudig zijn. Wij lossen geen vormproblemen op, maar bouwproblemen en zijn daardoor onttrokken aan de willekeur van vormgeving. Daardoor wordt vermeden dat architectuur 'gedesignd' is en blijft ze gespaard van gekunstelde homogeniteit.

Het is verbazingwekkend welke 'ontdekkingen' je doet terwijl je 'reduceert', omdat je 'vermindert', vaak nog eerder door niet toe te voegen dan door weg te laten. Dat is het verschil met het minimalisme. Ontdaan van vertoon, maar niet afzijdig. Eenvoud werkt als een zekere traagheid, als een middel tegen ontgoocheling, tegen geweld en lawaai. Eenvoud komt tevoorschijn vanuit het besef dat beperking een vorm van verdediging is, en wellicht ook voorwaarde tot duurzaamheid. Granpré Molière zei het treffend: 'Eenvoud waar eenvoudigen aan voorbijgaan.' Een project moet zich verankeren in de site, als een vanzelfsprekend onderdeel de bestemming van de plek vervolledigen. Eigenlijk vervolledigt het bestaande (het oude) altijd het nieuwe. Zij zijn gelijktijdig.

Architectuur is een stadsopgave—altijd. Ook als het om een site gaat die niet in de stad is gelegen, is er de verwijzing naar de stad, is het een ontwerp *over* de stad. De eigen aard van de architectuur is collectief: is STAD. Er schuilt immers veel kracht en ontwerpenergie in de stad. De meest bijzondere opdracht

is de stad structureren, dat is de werkelijke functie van de architectuur. Het gaat meer om de ensemblewaarde dan om de individuele prestatie van geïsoleerde objecten. In de mate dat een gebouw het bijzondere, het exclusieve tentoonspreidt wordt het onherhaalbaar en door die onmogelijkheid tot herhaling zet het zich af tegen de stedelijke banaliteit, tegen de stadsregels, de stadswetmatigheden, tegen, zoals Adolf Loos het zei, 'de voornaamheid van het gewone'. Of met Heinrich Tessenow: 'Stille vormen en stille kleuren neigen er altijd naar om iets heel stedelijks en gemeenschappelijks te hebben, omdat het stedelijke vraagt dat we het persoonlijke onderdrukken.' Tegen de achtergrond van het gewone is de stad erkenbaar door plekken met een bijzondere betekenis. Betekenis die veelal wordt gedragen door gebouwen en publieke ruimten waar de gemeenschap wat mee heeft. De lezing van de architectuur is het verhaal van de stad zonder de anekdote van haar geschiedenis.

'Architectuur is niet interessant'—wie zei dat ook alweer?

RONDDWALEN

ELSBETH RONNER

De schrijver Gerrit Komrij ontving in 1993 de P.C. Hooftprijs voor zijn 'beschouwend proza'. Toch reageerde hij niet onverdeeld enthousiast op deze erkenning. Hij verbaasde door bij de prijsuitreiking op te merken: 'Nog nooit van mijn leven heb ik een essay geschreven.' Deze ontkenning komt ongetwijfeld voort uit de slecht benoembare vorm van het genre. Een goed essay is immers niet aan regels gebonden.

Op een gelijkaardige manier kan goede architectuur veel verschijningsvormen aannemen, zonder dat er een brede overeenstemming bestaat onder architecten, critici en het publiek over de inhoud van dit 'goede'. In dit essay, in dit 'zoekend schrijven'—Komrij stelde in dezelfde toespraak dat essay in oorsprong een 'poging om tot iets te komen' betekent—willen wij (bureau Lilith Ronner van Hooijdonk) de vorm van goede architectuur proberen te omschrijven en vooral ook de manier waarop wij goede *architectuur* willen maken. Daarbij gaan we ervan uit dat de invloed van compositie, lichttoetreding, tektoniek, etc. voor de kwaliteit van architectuur algemeen erkend is, en daarom in dit essay onbenoemd kan blijven.

Als jonge architecten stellen wij ons jaarlijks een concrete bouwopgave. Dat doen we in het kader van de Stichting Herbergen in Bergen (NH). De stichting, waarvan wij mede-initiatiefnemer zijn,